

Poslovanje i podaci – kako da koristimo dostupne izvore pri donošenju odluka

dr Jelena Vasić, Rukovodilac Centra za strateške analize, analitiku, planiranje i publikacije PKS

Podaci su svuda oko nas, prikupljaju se, skladište i tumače za donošenje različitih odluka, ne samo pojedina i poslovne zajednice već i javne uprave i međunarodnih institucija. U čemu je značaj razumevanja različitih izvora podataka i njihovog korišćenja?

Podaci nam mogu pomoći da sagledamo trendove i bitne informacije za donošenje odluka, pri čemu svako odlučivanje prati neizvesnost, jer ne postoji alat koji će nam jasno pokazati budućnost. Efikasno korišćenje podataka može nam pomoći da sagledamo trendove koji nisu приметni ukoliko pratimo samo dnevna dešavanja. Zbog toga je za svakog pojedinca, bez obzira na to da li donosi odluke za privatne ili poslovne potrebe, izuzetno korisno poznavanje izvora i analitike podataka. To obezbeđuje da se tema sagleda iz više uglova, da se lakše shvate detalji, posebno kada uočimo grešku ili vidimo da se ciljevi ne ostvaruju. Ovo posebno dolazi do izražaja pri donošenju odluka u firmama tokom razvijanja alata za izveštavanje i redovno praćenje promena. Privrednici su danas, bez obzira na to da li je reč o preduzetnicima ili predstavnicima velikih kompanija, svesni važnosti prikupljanja, obrade i korišćenja podataka u poslovnim procesima. Nisu to samo interni podaci o prodaji,

kupcima, dobavljačima već i informacije o domaćem i međunarodnom tržištu, kretanju cena na svetskim berzama, kamatnim stopama, i brojne druge. Podatke koje samostalno prikupljaju kompanije koriste za redovnu analitiku poslovanja i sagledavanje mogućnosti za unapređenje poslovnih procesa. Iako se najčešće optimizacija prodajnih rezultata ističe kao prioritetni cilj, opstanak u današnjem okruženju podrazumeva jasnoću u kontekstu društveno odgovornog poslovanja, etičnosti, korisničkog iskustva, zaštite životne sredine i brojnih drugih oblasti eksterne i interne organizacije poslovanja.

Uz sve navedeno, važan deo procesa jeste vizuelizacija podataka, koja dodatno pojašnjava šta se dešava sa podacima. Aktuelan je razvoj interaktivnih kontrolnih tabli, zahvaljujući kojima se jednostavnim izborom filtera skup sagledava do najsitnijih detalja. Ipak, ovakvi prikazi često neće pokazati celu sliku. Vizuelizacija podataka ograničena je kvalitetom podataka koji su na raspolaganju (neki izvori nedostaju ili su podaci delimično oštećeni), tako da je teško obezbediti savršen skup podataka, što često zahteva oslanjanje na intuiciju. Dakle, efikasna analiza podataka daje mnogo razvijeniju predstavu o faktorima koji utiču na donošenje odluke.

Zbog toga se najčešće prikazuju studije slučaja kao primeri praktičnog rešavanja problema i novina u poslovanju. Ukrštanje, na primer, istorijskih podataka o prodaji i zalihama može se koristiti za planiranje proizvodnje i zalih u skladu sa sezonalitetom prodaje i za optimizaciju lanca snabdevanja. Zbog toga zaposleni sagledavaju mogućnosti za praćenje i istraživanje podataka unutar organizacije u kojoj posluju. To otvara nove investicije u digitalne tehnologije, koje obogaćuju sistem izveštavanja u organizacijama.

Koji su aktuelni izvori podataka na raspolaganju privredi i široj javnosti?

Dakle, na jednoj strani postoje interni izvori podataka, koje firme prikupljaju na osnovu svojih aktivnosti i iskustva, odnosno na bazi interno uspostavljene metodologije.

Na drugoj strani, imamo sistem zvanične statistike u zemlji, koji čine Republički zavod za statistiku i odgo-

vorni proizvođači zvanične statistike, odnosno više od 25 institucija koje su, na nacionalnom nivou, odgovorne za razvoj, proizvodnju i objavljivanje nacionalne i/ili evropske zvanične statistike, prema nacionalnim ili evropskim metodologijama. Odgovorni proizvođači zvanične statistike su: Narodna banka Srbije, ministarstva, zavodi, instituti, fondovi, službe i druge institucije nadležne za različite oblasti (privreda, finansije, energetika, pravda, zdravlje, životna sredina, rad, zapošljavanje, omladina, sport i brojne druge oblasti).

Pored navedenog, u svetu i kod nas je aktuelan razvoj eko-sistema otvorenih podataka, i posebno se podstiče upoznavanje sa otvorenim podacima, kao i promovisanje primera upotrebe i koristi koju javnost može imati od njih. Otvoreni podaci su javno dobro koje povećava efikasnost i transparentnost javnih institucija, produktivnost, inovativnost privatnog sektora, naučnoistraživačkih organizacija i obrazovnih institucija, kao i opštu informisanost. U razvijenim privredama dovode do kreiranja novih usluga za građane, stvaraju nova radna mesta, otvaraju prostor za nove poslovne modele i omogućavaju razvoj malih kompanija i tehnoloških startupova. Otvoreni podaci utiču na bolje funkcionisanje javne uprave, akademskog sektora, privrede i medija i omogućavaju uspeh specifičnim inicijativama kao što su borba protiv korupcije i odgovori na krizne situacije. Prema rangiranju Inventara otvorenih podataka ODIN (Open Data Inventory) za 2022. godinu, koji prikazuje koliko je celovita statistička ponuda određene zemlje, Srbija se nalazi na 30. mestu od 192 zemlje sveta. Rezultat rangiranja predstavlja kombinaciju pokrivenosti podataka i njihovu otvorenost (indikator opisuje odabrane oblasti društveno-ekonomskog života i životne sredine, dužinu vremenskih serija, kao i pružanje informacija na podnacionalnim teritorijalnim nivoima), pri čemu je važno da objavljeni podaci budu dostupni svim korisnicima i u mašinski čitljivim formatima.

Poseban segment predstavljaju strane institucije koje se bave prikupljanjem i objavljivanjem podataka koji obezbeđuju nacionalno poređenje u brojnim oblastima i prate globalna kretanja. Među institucijama koje su razvile javno dostupne internet portale izdvajaju se Ujedinjene nacije, Svetska banka, MMF, Evropska komisija, EBRD, OECD, berze i brojne druge.

Koja pitanja privrednici najčešće postavljaju i šta ih najviše zanima?

Bez obzira na to u kojim sektorima posluju, privrednici nam se, od početka pandemije kovida 19, najčešće obra-

ćaju pitanjima o kretanju cena sirovina i energenata na međunarodnom tržištu. Naravno, u skladu sa poslovnim operacijama, otvaraju se različita pitanja o domaćem i međunarodnim tržištima, od makroekonomskih indikatora (očekivani privredni rast, struktura radne snage, strane direktne investicije u određenim industrijama i iz pojedinačnih zemalja, bruto zarade u lokalnim samoupravama i drugi) do sektorski specifičnih pitanja (broj teretnih vozila na graničnim prelazima, proizvedena sirovina u konditorskoj industriji, izvozni potencijal za industriju nameštaja). Česta su pitanja i komentari koji se tiču celokupne privrede, mada privrednici iznose i pojedinačne probleme sa kojima se suočavaju u svakodnevnom poslovanju, a za čije prevazilaženje im je neophodna podrška kroz udružene inicijative. Osnovni zahtev privrednika bio je i ostao da su im za uspešno poslovanje neophodni stabilan i predvidiv privredni ambijent, dosledna i neselektivna primena propisa i dobro funkcionisanje institucija. Izdvajaju se pitanja iz oblasti opterećenja zarada, poreske politike, nedostatka radne snage i ekonomske migracije stanovništva.

I za kraj, koliko je važno da privreda i zaposleni budu upućeni u izvore informacija i načine korišćenja podataka?

I u kontekstu javno dostupnih podataka domaćih i međunarodnih institucija, kao i razmene iskustava prikupljanja podataka na osnovu poslovnih operacija, od izuzetne je važnosti da zaposleni budu upućeni u to koje podatke i indikatore prate, gde ih mogu preuzeti, na koji način ih upoređuju i koriste za donošenje poslovnih odluka. Važno je znati i koji su izvori merodavni za iste ili slične vrste indikatora, kao i koja je dinamika objavljivanja podataka. Dakle, jednako je važno prikupiti i obraditi različite podatke o poslovanju koji su nam dostupni kao i edukovati zaposlene i korisnike o načinima kako, zašto i koji podaci se prikupljaju i obrađuju. Generalno, poruka je da treba ulagati u savremene poslovne procese prikupljanja, obrade i vizualizacije podataka, a koje odlikuje primena tehničko-tehnoloških inovacija. Na taj način razvija se sistem za donošenje odluka na osnovu podataka i dostupnih informacija, a smanjuje mogućnost ponavljanja grešaka i donošenje odluka na osnovu intuicije. Poznavanje izvora podataka, kreiranje indikatora i pravilno tumačenje postavljenih odnosa za postavljene vremenske serije znanje je za kojim će potražnja na tržištu rada u budućnosti sve više da raste.